

RECENZIE

SLÁVA ŠLACHETNÝM IV. OSUDY KAPITÁNOV SLOVENSKÝCH DOBROVOLNÍKOV 1848/49 A VOJENSKÝCH DUCHOVNÝCH. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2016, 257 s.

Je trochu zarážajúce, že na titulnej strane monografie trinástich autorov z Historického ústavu SAV, Ústavu slovenskej literatúry SAV, Vojenského historického ústavu, Ústredia Ekumenickej pastoračnej služby Ozbrojených síl a Ozbrojených zborov Slovenskej republiky a ďalších inštitúcií chýba uvedenie mien *spiritus movens* alebo zostavovateľov. Čitateľ sa môže domnievať, že to budú pravdepodobne Daniela Kodajová a Ján Juráš, ktorí sú uvedení na konci úvodu. Odborným garantom je Historický ústav SAV a práca je zároveň aj štvrtým pokračovaním cyklu Sláva šľachetným, ktorú organizuje Spolok Martina Rázusa. Prezentované témy sa v podstate pohybujú v oblasti vojenských a cirkevných dejín, ktoré sú prepojené s dejinami národného hnutia v habsburskej ríši, Československej republiky, vojnovkej Slovenskej republiky a súčasných dejín duchovnej služby v Ozbrojených silách Slovenskej republiky. Práca je rozdelená do dvoch tematických celkov. Prvá z nich je venovaná osudom aktérov slovenského dobrovoľníckeho vojska v revolučných rokoch 1848 až 1849. Štúdia V. Segeša a V. Dangla je v podstate prehľadom vojenskej situácie v Uhorsku v tomto období. Nachádzame tu opis jednotlivých vojenských operácií najmä v prvej fáze bojov. Nezaškodilo by v tejto časti trochu presnejšie vymedzenie hraničnej čiary medzi jednotlivými znepriatelenými stranami: pravidelné vojsko, národné (uhorské) gardy, cisárske vojsko, slovenskí dobrovoľníci, slovenskí povstalci, maďarskí dobrovoľníci a podobne. Otázky slovenských dobrovoľníkov ich vojenskej organizácie sú pomerne dobre spracované a známe. Kvôli objektívite treba sa pozrieť trochu aj na druhú stranu, vojenskú organizáciu uhorských gardistov, honvédov, aby sme mali objektívny obraz udalostí v tomto čase, miesta a významu slovenských dobrovoľníkov. Či chceme alebo nechceme, napriek niektorým pokusom o zblíženie, nevraživosť medzi jednotlivými konfesiami na rozličných úrovniach života spoločnosti (aj národnej báze) bola ešte priepastná. Aj to v konečnom dôsledku malo vplyv a úspechy a neúspechy dobrovoľníckeho zboru.

V knihe sú zaujímavé medailóny jednotlivých predstaviteľov veliteľského zboru slovenských dobrovoľníkov: Janka Kráľa, Jána Francisciho, Ctibora Zocha, Jána Lehotského, Jána Kučeru, Jána Baltazára Jesenského-Gašparé, Michala Miloslava Bakulínyho a Juraja Langsfelda. Pozornosť si zasluhuje aj príspevok Petra Macha o martýriu a hrdinstve Juraja Langsfelda v kolektívnej pamäti. Tento tematický okruh o slovenských dobrovoľníckych dôstojníkoch dopĺňa štúdia Juliany Beňovej o dobrovoľníkoch a javiskách slovenských profesionálnych divadiel.

Hlavný prínos predloženej monografie vidíme v doteraz neznámych, neprebádaných a nových pohľadoch na pastoračnú činnosť v armáde od polovice 19. storočia až do súčasnosti. Na tomto mieste treba kvitovať veľmi podnetnú a prehľadnú štúdiu Daniely Kodajovej o genéze inštitúcie vojenského kazateľa - kuráta a pohnutých osudoch niektorých vojenských kňazov. Počiatky duchovnej služby siahajú až do staroveku. Postupným vývojom dochádza v rámci armády aj k vydávaniu inštrukcií pre duchovné osoby, ktoré sprevádzali bojujúce jednotky. Vznikom stálej armády dochádza aj postupnej inštitucionalizácii tejto zložky ozbrojených síl v 18. – 19. storočí. Armádne duchovenstvo spĺňalo rozličné funkcie a úlohy. Organizačná štruktúra duchovnej služby v rakúsko-uhorskej armáde bola dotvorená roku 1890. Kandidáti na kňazské povolanie a vysvätení kňazi rozličných konfesií nemuseli absolvovať povinnú vojenskú službu.

Boli evidovaní v tzv. zoznamoch duchovných a v prípade vojenského konfliktu museli nastúpiť do armády ako poľní kuráti alebo duchovní slúžiaci vo vojenských nemocniciach. Zaujímavá je aj časť o vojenských duchovných pochádzajúcich z územia Slovenska a ich aktivitách v rakúsko-uhorskej armáde do prvej svetovej vojny. Mnohí z nich sa vypracovali k najvyšším funkciám. Spomenúť možno Kolomana Belopotockého, ktorý roku 1890 dosiahol najvyššiu hodnosť armádneho duchovného – apoštolského poľného vikára. Jeho nástupcom sa stal Imrich Bielik z Ilavy, ktorý bol v tejto funkcii aj počas celej prvej svetovej vojny. Pre vojakov vydal aj modlitebnú knižku a bol autorom dejín vojenskej pastorácie a apoštolského poľného vikariátu, ktorá vyšla nemecky v roku 1901.

V štúdií D. Kodajovej sa nachádza aj zaujímavá podkapitola *Kňazi za revolúciu alebo za cisára?*, v ktorej naznačila niekoľko zaujímavých podnetov pre ďalší vojenskohistorický výskum. Revolučné udalosti katapultovali otázku postavenia kňazov v tomto konflikte do popredia. V národnom hnutí patrili kňazi medzi najaktívnejších predstaviteľov. Mnohí z nich ostali v pasivite, niektorí utiekli a mnohí vstúpili do dobrovoľníckeho vojska. Model armádnych poľných kurátov do určitej miery kopírovalo aj dobrovoľnícke vojsko (hoci za kuráta bol menovaný len Ján Drahotín Makovický, ale v ruskom vojsku). V jednotkách dobrovoľníkov sa počas povstania konali bohoslužby, svätenie zástav, pochovávanie padlých a podobne. Konalo sa to s posvätením kňazov v poľných podmienkach alebo v rámci farských kostolov na obsadenom území. Samotní vodcovia povstania slovenských dobrovoľníkov mali prevažne teologické vzdelanie, ale niektorí už boli vysvätení za kňazov. Títo asi nešli do povstania vykonávať špeciálne nejakú pastoračnú činnosť, ale v podstate bojovať so zbraňou v rukách proti nepriateľovi. V tejto súvislosti sa vynára aj problematika: *kňaz s mečom*. Nemyslíme tu v rovine propagandistickej alebo agitačnej. V podstate tento problém v dejinách nie je ničím novým. Existoval už pred rokom 1848 aj po tomto roku. Sú známe prípady, kňazov bojujúcich so zbraňou v ruke z titulu svojich funkcií. Nitriansky biskup bol a županom Nitrianskej stolice a v prípade insurekcie musel nastúpiť do boja so svojimi vojenskými oddielmi, ako to bolo v prípade bitky pri Moháči roku 1526. Je to zaujímavá téma, ktorá by si možno v blízkej budúcnosti zaslúžila primeraný záujem z radov historikov a teológov.

V druhom tematickom bloku kolektívnej monografie sa nachádzajú príspevky o vojenských kňazoch pochádzajúcich z územia Slovenska v rakúsko-uhorskej armáde, literárnej činnosti poľných kurátov počas prvej svetovej vojny, k vytváraniu duchovnej správy v armáde medzivojnovej Československej republiky a vzniku vojenských odborov rímskokatolíckej, evanjelickej a česko-slovenskej cirkvi. Zaujímavé sú aj príspevky o osudoch vojenských duchovných v období trvania československej armády v medzivojnovom období, rokoch druhej svetovej vojny, činnosti kňazov v povstaleckých oddieloch. Dost' neznámou stránkou vojenských a cirkevných dejín je pôsobenie vojenských kurátov počas Slovenského národného povstania a ich pôsobenia v odboji. Osobitne treba vyzdvihnúť aj prezentáciu životných osudov viacerých vojenských duchovných, ktorých mená neboli známe v kruhoch odbornej a laickej verejnosti: Anton Rafael Habala, Karol Mensinger, Jozef Podhradský, vyššie uvedení apoštolskí poľní vikári Koloman Belopotocký a Imrich Bielik, Ondrej Miloslav Bella, Martin Gúta, Rudolf Zháněl, Pavel Šebesta, Miloš Beblavý, Michal Buzalka, Jozef Kenedich, Aladár Hornyánszky, Aladár a Oskár Bancíkovci, Peter Boor, Adam Bolvanský, Baltazár Ružiak, Ignác Grebáč-Orlov, Vladimír Roy, Daniel Kováč, Violand Pavol Andor, Anton Sviežený, Ľudovít Michal Veselý a Dezider Kišš (Kalina).

Kolektívnu monografiu, editormi ktorej sú J. Juráš a D. Kodajová, možno hodnotiť veľmi pozitívne. V prvom rade sa v nej rieši problematika, ktorá v slovenskej vojenskej historiografii nebola spracovaná a prezentovaná v takomto širokom chronologickom úseku. Nachádzame tu nové pohľady na úlohu vojenských duchovných a osudy ich aktérov, ktoré sú spracované veľmi precízne na základe pramenného materiálu. Právom ju možno

považovať za jedno zo základných diel slovenskej vojenskej histórie. S mnohými tézami možno diskutovať, ale aj to patrí k pozitívam tejto práce. Záverom nemožno povedať jednu kritickú poznámku. Z neznámych dôvodov obsahovú kvalitu knihy znižuje trochu jej neadekvátne technická úroveň.

Viliam Čičaj

ŠMÍDA, František. *VZPOMÍNKY Z VOJNY 1914 – 1919.* Upravil Miroslav Kobza. Olomouc : Václav Lukeš – Poznání, 2014, 190 s., fotografie a skice v texte. ISBN 978-80-87419-41-0.

Kniha je memoárovým príbehom mladého muža, Františka Šmídu, ktorý absolvoval boje na frontoch prvej svetovej vojny v Haliči a v Taliansku až dokonca vojny v rakúsko-uhorskej uniforme a po návrate do Československa sa zúčastnil aj na bojoch na Slovensku. Keďže Šmída bol študentom reálneho gymnázia v Olomouci a mal nesporne aj literárny talent, jeho vojnové spomienky sa čítajú dobre, sú pútavé a prinášajú okrem opisu faktov aj mnohé zaujímavosti, úvahy, informácie a príklady o pomeroch vo vojsku a aj v zázemí počas rokov prvej svetovej vojny. V jeho pamätiach sú veľmi výstižné opisy prírodných krás, života, zvykov a pováh obyvateľov krajín, ktoré spoznal počas svetového požiaru. Svoje spomienky na vojnový konflikt napísal až po dvadsiatich rokoch a sám pripomína, že kvôli tomu časovému odstupu možno nie je všade presný a že keby bol svoje spomienky začal písať skôr, bola by jeho pamäť čerstvejšia a pohotovejšia. Je aj skromný, lebo ako uvádza, tuší, že jeho spomienky nie sú dokonalé, ale verí že budú mať aj tak dokumentárnu hodnotu. Písal ich hlavne pre svoje deti, aby mali autentické rozprávanie zo svetovej vojny a lepšie pochopili, čo to znamenalo vtedy pre ich otca i pre národ.

Keďže Šmída bol nadšeným sokolom, 28. jún 1914 ho zastihol na známom sokolskom zlete v Brne, ktorý opisujú viacerí pamätníci a účastníci ako veľkú slávnosť, ktorú prerušili prvé správy o sarajevskom atentáte a zlet jeho organizátori na pokyn úradov a polície pochopiteľne predčasne ukončili. Tiež pripomína vtedy všeobecne rozšírený názor, že vojna sa skončí po štrnástich dňoch, najneskôr o mesiac, čo sa ukázalo byť krutým omylom (s. 9-10).

Šmída (ročník 1897) narukoval na záver sexty ako jednoročný dobrovoľník 16. augusta 1915 do Záhrebu a hneď ho zaradili do školy pre dôstojnícke kádre v Oguline. Bolo to pragmatické rozhodnutie, ktoré ako poznamenáva jeho syn Vlastimil, nebolo dané jeho rakúskym vlastenectvom, ale racionálnym krokom, pretože ako budúci dôstojník sa mohol tešiť na výhody plynúce z tohto postavenia. Ostatne, keďže už dovŕšil osemnásť rok svojho veku, bolo jasné, že ho čoskoro aj tak už odvedú. Po absolvovaní školy ako dôstojník prešiel frontom na východe v Haliči, kde bol aj zranený a potom na juhu v Dolomitoch. Jeho bojové skúsenosti uzavrela účasť v bojoch na Slovensku. Podľa spomienok jeho syna snažil sa dostať do zajatia, ale nenaskytila sa mu na to vhodná príležitosť. Preto Šmída tajne závidel svojmu staršiemu bratovi a aj strýkovi, pre ktorých vojna trvala o dva roky dlhšie, ale vrátili sa do Československa ako oslavovaní legionári (s. 186). Po odchode do civilu sa pokúsil ešte študovať v Prahe, ale štúdium musel kvôli existenčným problémom prerušiť. Stal sa daňovým úradníkom v rôznych mestách, neskôr finančným referentom na Mestskom národnom výbore v Olomouci a do dôchodku odišiel v roku 1957. Do konca života trpel zdravotnými ťažkosťami spojenými s jeho frontovým zranením (priestrel brucha) a zomrel v roku 1967.

Škola pre záložných dôstojníkov pechoty v Oguline mala frekventantov zo všetkých plukov v Chorvátsku a Dalmácii a bola rozdelená na dve oddelenia – samostatné roty. Začiatovníci

išli do Schullkompagnie a po základnom výcviku ich preradili do Fortbildungkompagnie. Napriek tomu, že Šmída bol sokol, a teda aj český a slovansky citiaci vlastenec, informuje pomerne objektívne aj o Rakúsku: „*Nemôžem povedať, že by Rakúsko v tejto škole svojich budúcich záložných dôstojníkov k svojmu remeslu zle vychovávalo. Začiatok bol tvrdý a ťažko sa znášal tomu, kto bol zvyknutý na pohodlie; človek sa musel zmieriť s úplnou degradáciou svojej osoby. Inštruktori pre elementárny výcvik a „gvergrify“ boli väčšinou drsní a málo inteligentní. Ich povinnosťou bolo naháňať nás od rána do večera... Ako výcvik pokračoval, mali sme väčšinou čo robiť už len s dôstojníkmi... Maďar Kiss, ktorý nás neskôr učil šermu šablou a bodákom... bol to pekný človek, energického a pritom veľmi jemného správania, aké býva u šľachtickej výchovy... nadporučík Kozel, údajne Nemec, bol človek mierny, veľmi obľúbený, s veľkou dávkou inteligencie...“.* (s. 21) Nemci mali prirodzene privilegované postavenie. Nemčina bola úradným jazykom a oni boli nemeckým bohom predurčení na to, aby vládli a velili. Pre nich bolo samozrejmé, že na vojne boli na prvých miestach a mysleli si, že majú patent na rozum... Naučil sa predpisovo napchať slamník a ak nestačilo ho vydrhnúť, tak ho natrel kriedou, aby bol podľa foršriftu biely a tvrdý ako mramorový náhrobok. Zložiť tak, aby všetko bolo čisté a na svojom predpísanom mieste. A ak sa to niekto nenaučil, nabudúce si dal pozor. Raz ani Šmída nemal baganče „v pozore“ pod pričiňou. Nasledoval o jednej v noci budiček a pri desaťstupňovom mraze robil dvadsať minút „salutýrýbungy“... Aj tak však v tom bolo niečo, čo nebolo také smiešne a zbytočné, čo sa neskôr prehnane starému Rakúsku vyčítalo, píše autor po rokoch: „*Mladému človeku bol taký dril užitočný a koniec koncov aj taký poriadok je celkom fajn“.* (s. 25). V memoároch je veľa zaujímavých údajov o pomeroch v škole. Strava nebola vybraná, ale stačila. Budiček býval skoro ráno a zamestnanie až do zotmenia. Zaujímavú skúsenosť ich naučil veliteľ, kapitán Dragomanovič, ktorý ich raz hnal po pás v snehu celé dopoludnie a potom im povedal: „*Hnal som vás tým hlbokým snehom, aby ste na vlastnej koži skúsili, ako ťažko sa postupuje v snehu. Je nevyhnutné, aby nastávajúci dôstojník vedel, čo môže od vojaka v plnej zbroji žiadať a čo nie.*“ (s. 27) Dragomanovič býval niekedy drsný a v poveloch aj nadávkach aj hrubý, ale svoje remeslo ovládal a vykonával dokonale a správne. Pri každej príležitosti dal skúsiť budúcemu dôstojníkov, čo raz bude vyžadovať od vojakov a čo od nich môže skutočne chcieť. Prostého vojaka mal rád, zdôrazňoval jeho práva a jedinečnú výkonnosť v boji. Na druhej strane chcel mať bystrého a rozhodného dôstojníka, chcel od každého mužné vystupovanie, rýchle rozhodovanie a vyjadrovanie v krátkych a zrozumiteľných rozkazoch.

V škole učili aj dôstojníci, ktorí sa zúčastnili na neúspešných výpravách poľného zbrojmajstra Oskara Potiorka, ktorý mal aj „maslo na hlave“ za nedostatočné bezpečnostné opatrenia počas návštevy následníka trónu Františka Ferdinanda d' Este v Sarajeve a tento svoj prehrešok sa usiloval zahladať vojenskými úspechmi proti Srbsku, ale vojnové šťastie mu ani tam neprialo, a tak bol napokon odsunutý do ústrania a nahradený arcivojvodom Eugenom Habsburským. Napríklad o nadporučíkovi Škorpíkovi zaznamenal Šmída toto: „*Vedel pútavo rozprávať o zmätenom ústupe našich a o húževnatom odpore a rafinovanom manévrovaní Srbov. Vyličil živými farbami koniec najlepších rakúskych dokonale vybavených a vyzbrojených plukov, ktorých zvyšky mali pri ústupe na bosých nohách už len oмотanú kožu z teliat (vojenské batohy)“.* (s. 22). Veľmi zaujímavé sú Šmídove charakteristiky názorov a správania rakúsko-uhorských vojakov a dôstojníkov podľa národnosti. Zatiaľ čo Česi väčšinou inklinovali k nepriateľovi, podobne ako Srbi zo Slavónie, vojaci z Dalmácie, Slovinci, Rusíni a Taliani. Avšak na strane Rakúska boli Chorváti a väčšinou aj Poliaci, avšak aj medzi Chorvátmi sa už vyskytovali jednotlivci, ktorých si už postupne získavala myšlienka zjednotenia južných Slovanov.

Šmída má zaujímavé postrehy ako z frontu v Haliči, tak aj na talianskom fronte

v Dolomitoch a aj z bojov na Slovensku, pričom sa jeho zážitky často veľmi líšia od zaužívaných a známych vzorcov. V Haliči, kam odišiel prvýkrát v apríli 1916, prešiel od Tlumaczov smerom na Horodenku až k Niezviscom na Dnestri, potom Buczacz a Trybuchowce. Jeho jednotka sa ani nestačila uložiť a vylepšiť zákopy a kryty až došiel rozkaz na ústup v dôsledku začínajúcej Brusilovovej ofenzívy. Napriek urýchlenu ústupu Šmída si stihol všimnúť situáciu na frontovej línii a podáva dosť podrobné opisy (s. 44-51). Práve vtedy v dedine Barysi ho čakali aj prvé bojové skúsenosti na rozviedke, na ktorú sa dobrovoľne prihlásil, lebo „túžil zažiť niečo nového“. Jeho skupine sa podarilo zajať troch Rusov, takže boli pomerne úspešní, ale ostatní im utiekli. V nasledujúcich dňoch v zálohe ho však postihlo nečakané zranenie keď ho, zrejme nedostatočne krytého, ruský ostreľovač trafil do brucha. Tak sa dostal po obťažnom transporte vlakom do lazaretu až v Užhorode. Zranenie mu možno zachránilo život, lebo keď sa vyliečený vrátil na front, jeho druhovia, ktorí prežili, mu rozprávali, že počas prudkej delostreleckej paľby, ktorá trvala tri hodiny, bola práve na jeho úseku taká spúšť, že niektorých vojakov zasypávalo také množstvo hliny, že sa ani sami nedokázali spod nej vyhrabať. Sanita odnášala ranených a zahraní boli odkázaní len na vlastné sily (s. 53). Neskôr Šmídu premiestnili do lazaretu pri Budapešti, kde zaznamenal nezáujem zdravotníkov, ktorým boli Česi ľahostajní. Keď sa však trochu naučil po maďarsky, mal už aj lepšiu skúsenosť a spomína jednu „peknú“ ošetrovateľku, ktorá mu chodila masírovať jeho už zacelenú ranu. Rekonvalescenciu strávil opäť v Osijeku, ktorý už poznal z predchádzajúceho pobytu. Dostal krátku dovolenku a cez Budapešť, kde „sa dalo kúpiť skoro všetko, čo vojak potreboval, od koláčov a klobás až po ženské mäso“ sa dostal domov. Z dovolenky si veľa nepamätal a zakrátko, koncom septembra 1916, už bol zase v Podkarpatskej Rusi. Najprv ho čakala škola v dedine Ivanji pri Mukačeve, kde bol technický kurz. Naučil sa ako stavať opevnenia, budovať zákopy a ďalšie znalosti, ktoré zužitkoval počas svojho pôsobenia vo vojsku v ďalších rokoch. V knihe je na ukážku aj niekoľko jeho skíc, ako majú vyzeráť zákopy (s. 59, s. 62), alebo ako vyzeral rakúsky časovaný granát tzv. Kukurusgranate (s. 68). Práve pri výcviku hádzania granátov bol Šmída svedkom nešťastia, keď sa zahnutá rukoväť odisteného granátu tohto typu zakvačila za remeň, ktorý pridržoval ťažký revolver slovenského nadporučíka Severa. Granát sa mu nepodarilo vyslobodiť, jeho výbuch síce nešťastný dôstojník prežil, ale zomrel v ukrutných bolestiach na svoje mnohopočetné ťažké zranenia (s. 66-71).

Druhýkrát bol Šmída na fronte v Haliči v marci 1917 v oblasti obce Posiecz, kde zažil aj ohlas ruskej demokratickej revolúcie v ruských zákopoch: „...fronta byla klidná. Tedy alespoň na naší straně. V ruských zákopech to však vřelo. Jednoho březnového dne jsme pozorovali v liniích nepřítele podivný ruch a neklid. Ozývali se jednotlivé výkřiky i synchronizované 'hurá'. S úzkostí jsme očekávali frontální útok...! Až teprve o několik týdnů jsme se dozvěděli o revolučních událostech v Rusku a uvědomili si, že nepřítel vítal v zákopech první ozvěny nově nabyté svobody.“ (s. 89). Rusi už v útokoch nepokračovali a bol to vlastne koniec ich slávnej armády, poznamenáva Šmída. O pár dní naši zistili, že proti nim už žiadny nepriateľ nie je.

Šmída koncom apríla 1917 opustil Halič a dva mesiace strávil v barakovej nemocnici Nový Svět v Olomouci.² K útvaru v Osijeku sa vrátil začiatkom júna 1917 a súčasne ho povýšili na práporčíka (dnes to zodpovedá podporučíkovi, resp. po zrušení tejto hodnosti porúčikovi). Znamenalo to preňho veľa aj v postavení a aj v príjmoch. Tu si Šmída dovoľuje aj kritiku pomerov v československej medzivojnovnej armáde, keď

¹ Rusi obvykle útočili po delostreleckej príprave s mohutným pokrikom Urá.

² Epidemiologická záložná nemocnica mala kapacitu 2 500 lôžok a baraková záložná nemocnica ďalších 2 100 lôžok.

poznamenáva, že „Na nervech těchto záložních důstojníků stála stabilita fronty. Při strašné bubnové palbě, která byla pro obránce doslova pohromou, často zůstávali bez spojení a museli organizovat demoralizované vojáky a udržte svůj úsek za každou cenu... Úloha záložních důstojníků je všem aktivním účastníkům naprosto známá.³ Škoda jen, že to dnes vedení nové československé armády lehkovězně přezírá. Výhody, odpovědnost a zásluhy přiznává jen aktivním důstojníkům a tvoří z nich privilegovanou kastu s nárokem na vyšší životní standard. Zapomíná, že v každé další válce budou mít obranu státu na svých bedrech opět záložní důstojníci, Podceňování jejich poctivé práce vede ke zbytečné nenávisti k inteligenci v armádě a nechuti k vlastenecké povinnosti každého muže.“ (s. 95). S tím každý, kto má hoci aj len skromné skúsenosti a znalosti o ozbrojených silách, môže len súhlasiť, hoci na druhej strane je pochopiteľná aj určitá averzia až dešpekt vojakov z povolania voči záložníkom, tým „včera ešte len profesorom“.

Šmída má zaujímavé postrehy aj z talianskeho frontu, kde sa opakovane presvedčil o malej statočnosti talianskych vojakov a naopak o veľkej odvahe ich dôstojníkov. Bol na bojiskách medzi Brentou a Piavou, v Dolomitoch a má viacero detailných opisov „pekla vojny v horách“ – Monte Grappa, Monte Asalone, bol aj v mieste brutálnej popravy pätnástich československých legionárov v Conegliane, čo tam dodnes pripomína ulica Via Martiri Cecchoslovacchi. O účasť na jednej z posledných rakúsko-uhorských ofenzív ho pripravila dovolenka. Po zrútení frontu prekonal namáhavý ústup s jednotkou cez horské hrebene Dolomit a stopäťdesiat kilometrov vedúcu trasu horskými údoliami a priesmykmi, ktorá viedla aj cez najvyšší horský masív Marmoladu. Domov prišiel až po vzniku Československa a už 10. novembra sa hlásil na posádkovom veliteľstve v Olomouci. Jeho poslednými vojnovými skúsenosťami boli boje s maďarskými boľševikmi v oblasti Medzeva, Štósu, Smolníka a Moldavy nad Bodvou. Podľa jeho svedectva sa mnohým dobrovoľníkom nechcelo bojovať a podobne to bolo aj s niektorými príslušníkmi niektorých útvarov vysokomýtskeho pešieho pluku č. 98. Naopak, statočne si počínali príslušníci 30. pešieho pluku z toho istého mesta a talianski legionári z 35. streleckého pluku vedení kapitánom Čermákom (s. 163-166). Svoje vojnové spomienky končí ešte krátkym opisom pôsobenia v Sliezsku, kde sa jeho vojenská éra trvajúca štyri a pol roka skončila a k 1. januáru odišiel do civilu. Na prvú republiku spomínal v dobrom, ale neskryval sklamanie zo správania niektorých svojich krajanov v bojoch na Slovensku. Pamätníci väčšinou spomínali len hrdinstvá z bojov v roku 1919, ale Šmída našiel odvahu poukázať aj na zbabelcov a vypočítavcov, prípadne tých, ktorí sa vysmievali náboženským symbolom a citom slovenského ľudu, čo často kalilo pomer obyvateľstva a československých vojsk (s. 162). Na druhej strane venoval vďačnú spomienku aj tým statočným Čechom, ktorí v bojoch na Slovensku v rokoch 1918 – 1919 obetovali „pre bratský národ“ aj svoje životy. Autor písal svoje frontové spomienky s odstupom dvoch desaťročí, preto občas už nie je jeho pamäť celkom spoľahlivá či už pri časových údajoch, alebo názvoch lokalít. Aj keď sa v niektorých materiáloch uvádza 23. máj 1915 ako dátum vstupu Talianska do vojny, stalo sa tak v skutočnosti až 24. mája 1915, takmer desať mesiacov po jej vypuknutí, a nie 23. mája, ako uvádza Šmída (s. 16). Toho dňa vypovedalo Taliansko – po ostrých politických zápasoch intervencionistov s neutralistami – vojnu len Rakúsko-Uhorsku, ale bojové operácie na talianskom fronte sa začali až 24. mája. Z tohto pohľadu sú teda oba dátumy správne. S Nemeckom začalo Taliansko nepriateľstvo až v decembri 1915 s falošnou nádejou, že tak ho udrží mimo bojov s Talianskom. Krásna Hôrka bola však natoľko známa lokalita, že tu na strane 181 v podobe Jasná Horka ide zrejme o preklep alebo chybné prečítanie rukopisu editorom.

Ferdinand Vrábek

³ Tu je zrejmy rozpor skutočnosti s románovou licenciou Jaroslava Haška v prípade poručíka Duba.

ANOTÁCIE, GLOSÝ

MOJŽIŠ, Milan (ed.). *ČESKOSLOVENSKÉ LEGIE 1914 – 1920. Katalog k výstavám Československé obce legionářské*. Praha : Epocha, 2017, 456 s., fotografie a mapy v texte. ISBN 978-80-7557-052-9.

Ako sa dalo čakať, pri príležitosti stého výročia vypuknutia prvej svetovej vojny, vytvorenia československých légii a vzniku Československej republiky sa zintenzívnilo vydávanie publikácií na uvedenú tému, pripravili sa viaceré výstavy, prednášky a iné podujatia. Československá obec legionárska v Prahe (ČsOL) za podpory vlády Českej republiky a v spolupráci s Ministerstvom obrany ČR, ako aj mnohými ďalšími inštitúciami, spolkami a samosprávami pripravila na roky 2014 – 2020 projekt *Legie 100*. Jeho cieľom je pripomenúť si rozhodujúce zásluhy československých legionárov na vzniku samostatného československého štátu pri stom výročí týchto významných výročí

V rámci uvedeného projektu pripravila ČsOL trinásť (!) putovných panelových výstav v českom jazyku a šesť cudzojazyčných verzií pre prezentáciu v zahraničí a ďalej dve stále expozície. Tieto výstavy sa v rokoch 2014 – 2016 predstavili na 221 miestach v Českej republike aj na Slovensku, pričom ich videlo okolo 278 000 návštevníkov.

Táto publikácia opatrená veľkým množstvom fotografií, máp a ilustrácií predstavuje súborne tieto výstavy. Na ich základe mali a ešte budú mať návštevníci dobrú možnosť oboznámiť sa s dejinami čs. légii a s mnohostrannou i mnohotvárnou ich činnosťou. Výstavy názorne približujú širokej verejnosti a najmä mládeži veľké úsilie a aj obeť, ktoré legionári priniesli v boji za vznik spoločného demokratického štátu Čechov a Slovákov ako aj v boji za územnú celistvosť a obranu hraníc Československa v roku 1919.

Katalóg informuje o tom, že výstavy tematicky približujú vypuknutie vojny,

Čechov v rakúsko-uhorskej armáde (s. 14-17), politickú situáciu v Čechách (s. 18-19) udalosti na frontoch v jednotlivých rokoch (s. 20-43) a potom jednotlivé teritoriálne zložky légii.

V rámci Ruskej légie (s. 44-129), je tu prehľad o vzniku a pôsobení Českej družiny, Čs. streleckého pluku a Čs. brigády (bitka pri Zborove 2. júla 1917), Čs. armádnom zbore v Rusku (niekoľkodňová bitka pri Bachmači v marci 1918) atď. cez anabázu do Vladivostoku až po návrat domov. Na viacerých fotografiách je zachytená aj návšteva generála a československého ministra vojny Milana Rastislava Štefánika na Sibíri. Je dôležité, že na základe dohody medzi vládami Českej republiky a Ruskej federácie z roku 1999 sa postupne realizuje obnova, resp. postavenie nových 46 vojnových pomníkov legionárov v Rusku, napríklad vo Vladivostoku, Krasnojarsku, Buzuluku, Jekaterinburgu, Nižnom Tagile, Kungure, Penze, Simbirsku atď.

Na stranách 130-191 sú materiály o Francúzskej légii, potom o krajanoch a dobrovoľníkoch v Srbsku, Dobrudži a na Solúnskom fronte (192 – 233). Na stranách 234-293 sú informácie a materiály o Talianskej légii, pričom sú na viacerých stranách aj fotografie s Milanom Rastislavom Štefánikom. Nezabudlo sa ani na Čechov a Slovákov v armádach Dohody, politické vedenie odboja a Česko-Slovenskú národnú radu v Paríži, kde je ako prvý uvedený aj s príslušnými informáciami T. G. Masaryk, za ním M. R. Štefánik a až za ním E. Beneš. Osobitné kapitoly (na výstavách panely) sú venované domácejmu odboju – Maffii, situácii v zázemí, vojenským vzburám, prevratu na domácej pôde a vzniku Československej republiky. Vyzdvihnutá je aj účasť legionárov v bojoch na Těšínsku a na Slovensku v roku 1919. Katalóg uzatvárajú informácie o Parížskej mierovej konferencii.

Pre publikáciu je označenie „katalóg“ určite až príliš skromné, lebo ide o kvalitne vybavenú knihu aj mnohými farebnými fotografiami a mapami na kriedovom papieri, ktorá dokumentuje vysokú úroveň autorského tímu, pripravujúceho uvedenú

publikáciu. Je to zároveň prehľadná publikácia o čs. odboji a légiách v rokoch 1914 – 1920 a táto kniha bude dlho slúžiť ako pomôcka pri štúdiu dejín našich národov v uvedenom období a zároveň aj ako doklad dôstojnej spomienky na hrdinstvá a obete našich predkov pri stom výročí prvej svetovej vojny a vzniku Československa.

Ferdinand Vrábek

VANĚK, Vladimír. *MOJE VÁLEČNÁ ODYSSEA. VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE VLADIMÍRA VAŇKA.* Druhé doplnené a prepracované vydanie. Praha : Československá obec legionářská, 2017. Edice paměti Československé obce legionářské, svazek 7. Na vydanie pripravili Michal Rak, Tomáš Rusek a ďalší. Fotografie v texte, prílohy. ISBN 978-80-87919-32-3.

Kniha pamätí starodružinika Vladimíra Vaňka (1895 – 1965) je pozoruhodná z viacerých pohľadov. Vaněk sa narodil v dedine Dobrá pri Limanowej v Haliči, čo mu umožnilo poznať tamojšie obyvateľstvo, prírodu a aj jazyk. Tieto svoje poznatky neskôr výdatne zúročil ako rozviedčík v Českej družine. Neskôr sa rodina presťahovala do Prahy, kde Vaněk získal kvalitné vzdelanie na obchodnej akadémii a ako výtvarne nadaný žiak absolvoval aj štúdium grafických techník u profesora Františka Koblihu. Zvlášť si obľúbil drevoryt, čo mu neskôr pomohlo jednak dostať sa na výstavu v Kyjeve a aj v niektorých obdobiach, keď bol bez príjmu, zarobiť si na prežitie. Už v Prahe prispieval do rôznych časopisov, písal verše, fejtóny, poviedky, kreslil a maľoval. Vtedy si obľúbil aj indickú filozofiu a stal sa aj veľkým čitateľom Rabindranátha Thákura. To všetko naznačovalo jeho veľký talent a v istom zmysle predurčilo aj jeho skvelé pôsobenie ako v rokoch prvej svetovej vojny, tak aj ako československého diplomata v medzivojnovom období a aj neskôr. V literatúre a umení bol činný až do

konca života a zanechal po sebe významné diela v literatúre aj vo výtvarnom umení.

Vaňkov cyklus drevorytov *Nálady ve dřevě* mu umožnil účasť na výstave v Kyjeve ešte pred prvou svetovou vojnou. Odtiaľ chcel pokračovať, hoci so skromnými prostriedkami až do Indie k svojmu obľúbenému Thákurovi. Tieto plány mu však prekazilo vypuknutie prvej svetovej vojny. Vaněk, ako vlastenecky citiaci Čech – hoci sa dobre uchytil aj v redakcii *Čechoslovana* – cítil potrebu zapojiť sa do bojov za slobodu nielen perom, ale aj puškou. Odišiel z bezpečného Kyjeva do Českej družiny a už v novembri 1914 prijal riskantnú úlohu preniknúť do Čiech a informovať tam vedúcich predstaviteľov domáceho odboja o zahraničnej akcii Čechov a Slovákov v Rusku. Spolu s ním odišli vtedy do Rakúsko-Uhorska ďalší štyria príslušníci Českej družiny, ale len Vaňkovi sa podarilo po rôznych peripetiách úlohu splniť a napokon sa vrátiť aj do Ruska. Po prechode frontu mal najskôr nešťastie, zadržali ho a uväznili v Bardejove. Na slobodu mu pomohol zmätok v meste, keď sa rozšírili správy o blížiacom sa ruskom vojsku. Dostal sa až do Prahy, kde informoval Karola Kramáča, Aloisa Rašína a ďalších českých predstaviteľov o situácii v Rusku a o Českej družine. Potom, na jeseň 1915, sa vypravil na cestu nazad do Ruska. Prežil ako rakúsko-uhorský vojak – prihlásil sa do armády a odvieďli ho k 99. pešiemu pluku do Znojma.

Zaradili ho do dôstojníckej školy a potom ho začlenili do pochodového práporu so smerom do ruského Poľska. Keďže Rusi vtedy ustupovali, nedarilo sa mu ich dosiahnuť a prejsť front. Mal viacero dramatických momentov, kým sa mu napokon od rakúsko-uhorskej jednotky podarilo oddeliť a zrýchleným presunom priblížiť sa k frontu. Medzitým ho však objavili nemeckí huláni, a tak sa Vaněk, vydávajúci sa stále za Rakúšana, ktorý zabľúdil a hľadá svoju jednotku, zúčastnil aj nemeckej ofenzívy v radoch magdeburského 55. pešieho pluku. Príležitosť k nebezpečnému prechodu frontu sa mu naskytla, až keď „jeho“ nemecká

jednotka vystriedala v prvej línii Bavorov. Príchod k Rusom nebol jednoduchý, samozrejme mu spočiatku nedôverovali a považovali za špióna. Až po veľkých ťažkostiach sa v polovici septembra 1915 – takmer po roku – dostal zase k Českej družine.

Z toho obdobia sú veľmi cenné jeho posetrehy a skúsenosti zo spolupráce s Aloisom Tučkom, Zdeňkom Reimanom a ďalšími osobnosťami. Zúčastnil sa v roku 1916 aj na kyjevskom zjazde československých organizácií v Rusku. Potom bol spolu s Reimanom z Ruska vyslaný na Západ, aby tam jednak informoval T. G. Masaryka o pomeroch v Rusku a zároveň, aby tam organizoval spravodajskú sieť. Vaněk prešiel Londýn (stretnutia s Masarykom), Paríž (stretnutia s Benešom, Osuským a Štefánikom). Vaněk potom pôsobil aj v Ríme, zisťoval počty a menoslovy českých a slovenských zajatcov na Sardínii a v ďalších zajateckých táboroch v Taliansku. Vaněk vo svojich pamätiach vysoko hodnotí činnosť M. R. Štefánika v Taliansku a pripomína aj úžasnú sebaobetavú povahu tohto Slováka, ktorý odmietal zostať napriek vážnej chorobe na lôžku, dať sa operovať a liečiť, lebo cítil, že v tejto rozhodujúcej dobe nie je na to čas. A Štefánik napriek nemoci, ktorá ohrozovala jeho život, pracoval, len po veľkom úsilí Osuského si ľahol na pár dní do postele, ale dlho v nej nevydržal. O niekoľko dní už z nej vyskočil a s Vaňkom pracoval na pláne organizácie spravodajskej služby.

Vaněk potom pôsobil aj vo Francúzsku a vo Švajčiarsku, kde organizoval výzvednú službu v prospech československého odboja. Po vzniku Československej republiky sa Vaněk uplatnil ako diplomat – mal rozsiahle znalosti, bol jazykovo vybavený a v neposlednom rade mal aj príjemný inteligentný vzhľad, čo je všetko veľmi dôležitý predpoklad pre úspešné diplomatické pôsobenie. Vaněk však bol okrem toho aj odvážny československý vlastenec. Už po okupácii Čiech a Moravy

unikol so svojou manželkou, čakajúcou dieťa autom švédskeho veľvyslanectva z Prahy a dostal sa až do Štokholmu, kde potom udržiaval spojenie s československým odbojom. Nemcom to neuniklo a hoci bolo Švédsko neutrálne, veľkým tlakom dosiahli, že Vaňka v neverejnom procese spolu s jeho tromi spolupracovníkmi odsúdili na štyri roky nútených prác. To švédske väzenie však bolo naozaj „fešácke“ a Vaněk v ňom pracoval len na svojom románe z obdobia tridsaťročnej vojny a švédske väzenské orgány mu dokonca zabezpečovali aj potrebné pramene a literatúru pre jeho rozsiahly román *Země krvácí – země kvete*. Kniha vyšla najprv vo švédskom jazyku pod pseudonymom Waldemar van Ek a do češtiny bol preložený až po druhej svetovej vojne. Ako uvádza Josef Tomeš, autor Vaňkovho životopisu, „román mal symbolizovať striedanie temných a svetlých epoch v českých dejinách a z neho plynúcu vieru v lepšiu budúcnosť českej krajiny a ich obyvateľov“.

Vaněk sa po vojne vrátil do Československa, kde ešte spolupracoval s Janom Masarykom. Po jeho tragickej smrti svoju vlasť ako bytostný demokrat po februári 1948 opustil, a žil potom až do svojej smrti v Ríme, kde sa venoval svojim záľubám – literatúre a výtvarnému umeniu.

Ferdinand Vrábek

VRZGULOVÁ, Monika. *NEVYROZPRÁVANÉ SUSEDSKÉ HISTÓRIE. Holokaust na Slovensku z dvoch perspektív.* Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2016, 140 s. ISBN 978-80-224-1542-2.

V edícii Etnologické štúdie vyšla minulý rok publikácia M. Vrzgulovej založená na výskume holokaustu na Slovensku metódou Oral history.

V úvode publikácie autorka stručne uviedla otázku prístupu spoločnosti k problematike holokaustu v minulosti aj súčasnosti. Výskum viac-menej tabuizovanej témy do roku 1989 zaznamenal po

novembrovej zmene režimu nezvyčajnú konjunktúru. Nárast a kvalitatívny posun vo vedeckom poznaní dokladá celý rad nových monografií, vedeckých štúdií, komentovaných tematických zbierok archívnych dokumentov (8-zväzková edícia archívnych dokumentov *Holokaust na Slovensku*), veľký počet biografických a autobiografických kníh z oblasti literatúry faktu, ale aj beletrie. V centre pozornosti výskumu bola dynamika vnútornej a zahraničnej politiky rokov 1939 – 1945, vplyv protizidovskej politiky na život a osudy židovskej komunity. Skúmal sa osud židov na Slovensku v kontexte politických a legislatívnych zmien od vyhlásenia autonómie Slovenskej krajiny (6. október 1938) až do oslobodenia Slovenska. Aktuálne trendy v historiografii zaznamenali zmenu doterajšej orientácie bádateľov. Ich pozornosť sa postupne presúva na procesy a javy odohrávajúce sa na mikroúrovni spoločnosti, na skúmanie konkrétnej regionálnej a lokálnej podoby procesov, ktoré sú im známe z dokumentov celoštátneho významu. Tiež autorka sleduje aj pôsobenie ľudáckej propagandy na nežidovských obyvateľov Slovenska, na nálady a postoje slovenskej majority k protizidovskej politike vojnového slovenského štátu. Problematika zaujala širší okruh vedných disciplín, a to etnológie, sociológie, psychológie, literárnej vedy a aj filozofie. Výskumné problémy riešia z perspektívy a s odbornou výbavou vlastných vedeckých disciplín.

V r. 1995 – 1997 sa na Slovensku realizoval projekt zastrešený medzinárodným, ktorého garantom bola Yale University v Spojených štátoch amerických. Výskumný tím založený na interdisciplinárnej platforme – etnológovia, psychológovia, historici, ale aj novinári a občianski aktivisti – sa snažil metódou oral history zachytiť osobnú skúsenosť svedkov holokaustu na Slovensku so špecifickou, slovenskou podobou genocídy holokaustu. Jeho gestorom a lokálnym riešiteľom na Slovensku sa stala mimovládna organizácia,

Nadácia Milana Šimečku. Výsledkom projektu bolo nakrútenie 148 rozhovorov so svedkami holokaustu narodených v rozmedzí rokov 1904 až 1944, ktorí spomínali na to, akým spôsobom prežívali obdobie holokaustu na Slovensku, resp. aj za jeho vtedajšími hranicami: na území vtedajšieho Maďarska či v koncentračných táboroch na dnešnom území Poľska, Rakúska a Nemecka.

Autorka publikácie individuálne realizovala druhý projekt oral history, a to *Ukrývané dieta Slovensko*. Výpovede ľudí, ktorí ako deti zažili prenasledovanie a ukrývanie na území Slovenska, ale aj s tými, ktorí mali skúsenosti s koncentračnými tábormi, nahrála na digitálny diktafón, pričom mali viac podobu životopisných rozprávání než štruktúrovaného či voľného rozhovoru.

Tretí oral history projekt, od r. 1997 koordinovaný a financovaný Pamätným múzeom holokaustu vo Washingtone – *Zločiny proti ľudskosti* – sa realizuje na území väčšiny európskych štátov a podieľa sa na ňom aj autorka knihy. Rozhovory boli nakrútené iba s očitými svedkami udalostí. Projekt je zaujímavý tým, že je zameraný na zdokumentovanie osudov lokálnych židov z pohľadu majoritných (nežidovských) obyvateľov. Priebežné výsledky tohto projektu boli zatiaľ prístupné v niekoľkých štúdiách, a nakrútené rozhovory možno sledovať na internetovej stránke United States Holocaust Memorial Museum.

Spomienky respondentov oral history výskumov sú súčasťou ich skupinovej pamäti.

Autorka v publikácii uvádza všetky aktivity súvisiace s kreovaním politiky spomínania na holokaust, a za prelomový považuje v Slovenskej republike rok 2000, keď bol medzi oficiálne štátne sviatky a pamätné dni zaradený Deň obetí holokaustu a rasového násillia, určený na 9. septembra. Táto aktivita bola súčasťou snáh o etablovanie SR v medzinárodných demokratických inštitúciách a ich štruktúrach, pričom prioritou bolo členstvo SR v Európskej únii.

Ďalšia časť publikácie sa detailnejšie

zaobrá holokaustom na Slovensku v spomienkach pamätníkov v dvoch perspektívach. Sledovala, akým spôsobom sú v spomienkach konštruované medzi židovskou komunitou a nežidovskou majoritou na lokálnej úrovni spoločnosti pred holokaustom, počas neho a po ňom. Zaujímalo ju vytváranie „osobných holokaustov“ jednotlivých narátorov – v ich spomienkach na každodenný život v mestách a dedinách Slovenska. Tie obsahujú obrazy všedného života pred holokaustom, počas zavádzania protižidovskej legislatívy (prvé kroky genocídy židov) do ich životov. Reflektujú ich skúsenosti z pracovných táborov na Slovensku, z koncentračných táborov mimo územia, prinášajú spomienky na život s cudzou identitou, s falošnými dokladmi, na úteku, v úkrytoch. Tiež sledovala opisy situácií spojených s koncom vojny a návratom domov po jej skončení. Zaujímali ju špecifiká svedectiev žien, detí, profesijných skupín a ďalšie otázky. V mnohých spomienkach sú kľúčovou témou deportácie.

Analyzované výpovede predstavujú len časť celého spektra židovsko-nežidovských vzťahov. Jeho absentujúcu časť by mali tvoriť spomienky aktérov: bývalých gardistov, členov pohotovostných oddielov HG, arizátorov, ľudí súhlasiacich s režimom a využívajúcich jeho protižidovskú politiku vo svoj prospech – lokálnych agresorov a páchatel'ov, ale aj spomienky záchrancov židov a ich rodín. To, že nežidia a židia na Slovensku žili a žijú sčasti aj dnes v akýchsi paralelných svetoch, potvrdzuje aj verejný diskurz o vojnovom slovenskom štáte v súčasnej spoločnosti.

Pripomínanie holokaustu na Slovensku, aj jednotlivých krokov, ktoré k nemu viedli a tvorili ho, nie je príjemnou spomienkou. A slovenskú spoločnosť ešte len čaká verejná kritická diskusia o holokauste na jej území a dôsledkoch, ktoré sú v nej dodnes prítomné.

Mária Stanová

KRONIKA

5. ROČNÍK LEGIOMARŠU

V sobotu 29. júla 2017 sa na Těšínsku uskutočnil jubilejný 5. ročník Legiomaršu, ktorý začala organizovať Jednota Československé obce legionářské (ČsOL) Frýdek-Místek na počesť padlých hrdinov tzv. sedemdennej vojny v januári 1919 a ako pripomienku na armádneho generála Josefa Šnejdárka (1875 – 1945). Na tento ročník prišlo odhadom okolo 500 účastníkov rôznych vekových kategórií na trasách 10, 25 a 50 km, peši aj na bicykloch. Na tomto ročníku Legiomaršu sa zúčastnil aj československý veterán, viac ako 90-ročný čat. v. v. Mikuláš Ganišin, ktorý bol príslušníkom Čs. armádneho zboru, bojoval na Dukle a na ďalších miestach a so zborom prišiel v máji 1945 až do Prahy.

Slávnostný pietny akt prebehol pri pomníku J. Šnejdárka a Mohyle českej štátnosti na vrchole hory Polední, 672 m. n. m. K prítomným sa prihovril predseda Jednoty ČsOL Frýdek-Místek brat plukovník v. v. Petr Majer, potom zhromaždenie pozdravili PhDr. Pavel Carbol, PhD zo Společnosti Edvarda Beneša a PhDr. Ferdinand Vrábel za Nadáciu Milana Rastislava Štefánika v Bratislave. Tohtoročný Legiomarš sa konal aj ako pripomienka 100. výročia víťaznej bitky Čs. streleckej brigády pri Zborove 2. 7. 1917 a zároveň aj spomienka na vlastencov a kultúrnych pracovníkov Jana Amosa Komenského (425. výročie narodenia) a Juraja Tranovského (takisto 425. výročie narodenia). Obaja sa narodili v roku 1592, pôsobili vo viacerých krajinách a mali väzby ako k Čechám a Morave, tak aj ku Slovensku. V rámci podujatia boli do Mohyly českej štátnosti uložené aj prste zeminy z bojísk v Dobruďži a pri Zborove.

Slávnosť po kladení vencov uzavreli štátne hymny. V rámci Legiomaršu sa vyhodnotil aj vedomostný kvíz pre žiakov základných škôl o J. A. Komenskom a J. Tranovskom, čo pomohlo u mládeže rozšíriť a upevniť vedomosti o týchto dvoch našich vynikajúcich dejateľoch. Účastníci, ktorí priniesli kameň na Mohylu českej štátnosti, ktorá pekne rastie do mohutnosti, dostali na pamiatku aj jubilejný Šnejdárkov groš.

V cieľi Legiomaršu na Chate Kolibiska dostali účastníci pekné diplomy, ktoré im budú pripomínať toto už významné podujatie s centrom v Bystřici nad Olšou. Na príjemnú atmosféru zahrala tramské a české vlastenecké pesničky country kapela Labajovci. Podujatie sa uskutočnilo v priaznivom počasí a väčšina účastníkov, ktorí sa na Legiomarš každým rokom vracajú, sa už teší aj na budúci ročník. Ale ešte medzitým bude v januári 2018 aj zimný Legiomarš. Šiesty ročník letného Legiomaršu v júli 2018 bude zameraný na pripomienku 100. výročia vzniku Československej republiky.

Ferdinand Vrábel

SÜDWIND 2017

Aj tento rok sa obcou Pohronský Ruskov a jej okolím rozliehali zvuky delostreleckých sálv, explózií bômb a granátov, ako aj strelby z pechotných zbraní. Do tejto vojrovej vravy sa miešalo škripanie pásov obrnenej techniky a hučanie leteckých motorov. Dňa 13. augusta 2017 sa pod záštitou Vojenského historického ústavu Bratislava (ďalej len VHÚ) uskutočnila kultúrno-spoločenská akcia zorganizovaná Military Historical Museum v Pohronskom Ruskove za spolupráce s klubmi vojenskej histórie. VHÚ predstavil v prezentačnom stane zbierkové predmety pochádzajúce zo zbierok Vojenského historického múzea v Piešťanoch. Na výstave múzejní pracovníci prezentovali svetoznáme ručné palné zbrane z obdobia 20. storočia československej i zahraničnej proveniencie. Zo zbierok VHÚ na bojisku dominovalo samohybné delo SD-100 a tank T-34/85. Okrem dôrazu na historickú rekonštrukciu bojov operácie „Južný víťaz“ dynamické ukážky reprezentovali minulé storočie v znázornení bojových stretov a výcviku vojsk na našom území. Veľké spestrenie akcie pripravila letecká skupina RetroSkyTeam z aeroklubu Košice. Popri ukážkach mali návštevníci možnosť prejsť voľne prístupnou expozíciou miestneho múzea. Kvalitnú prípravu a organizáciu podujatia potvrdila bohatá účasť občianskych združení zaoberajúcich sa vojenskými dejinami a nefalšovaný záujem návštevníkov zo širokých kruhov verejnosti.

www.vhu.sk

LIBERECKÝ SEMINÁR 2017

V dňoch 16. – 18. augusta 2017 sa uskutočnil v Liberci už 27. ročník seminára pre učiteľov dejepisu a občianskej výchovy, historikov a archivárov z Českej republiky a Slovenskej republiky. Nosnou témou tohtoročného podujatia bol Človek a moc – politický vývoj a dopad na nálady a chovanie obyvateľstva, v rámci dvojročného cyklu Protektorát Čechy a Morava, Slovenská republika, Ríšska župa Sudety v rokoch 1938/39 – 1945. Seminár zorganizovala Katedra histórie Prírodovedno-humanitnej a pedagogickej fakulty Technickej univerzity v Liberci (TUL), Vzdelávacia nadácia Jana Husa a Ústav pre štúdium totalitných režimov v Prahe, v spolupráci s Ústavom pre súdobé dejiny Akadémie vied ČR, Vojenským historickým ústavom v Bratislave a Severočeským múzeom v Liberci. V priebehu trojdňového programu vystúpilo s príspevkami 17 historikov z vedeckých inštitúcií a univerzitných pracovísk v Českej republike, Slovenskej republike a v Spolkovej republike Nemecko. Otvorenia seminára sa zúčastnil veľvyslanec SR v Českej republike Peter Weiss, prorektor TUL Ondřej Novák, dekan Prírodovedno-humanitnej a pedagogickej fakulty TUL Jan Picek, viceprimátor štatutárneho mesta Liberec Ivan Langr a ďalší pozvaní hostia. Riaditeľ VHÚ plk. Miloslav Čaplovič vystúpil v úvodnom bloku s príhovorom a samostatný vedecký pracovník VHÚ Igor Baka v dopoludňajšom bloku s príspevkom *Slovenskí vojaci na východnom fronte v konfrontácii s rasovo-vyhladzovacím charakterom vojny v rokoch 1941 – 1944*.

V rámci sprievodného programu 27. ročníka seminára účastníci absolvovali exkurziu do lokalít pietnej úcty, nacistického Koncentračného tábora Gross-Rosen a zúčastnili sa na komentovanej prehliadke pamätihodností Liberca.

www.vhu.sk

MEDZINÁRODNÁ VEDECKÁ KONFERENCIA 1917 – *REVOLUCE VE VÁLCE, SPOLEČNOST V REVOLUCI*

V dňoch 19. – 20. septembra 1917 sa v priestoroch Poslaneckej snemovne Parlamentu Českej republiky uskutočnila ďalšia z cyklu konferencií venovaných 1. svetovej vojne *Léta do pole okovaná s podtitulom 1917 – Revoluce ve válce, společnost v revoluci*, ktorej organizátorom bol Vojenský historický ústav v Prahe spolu s Poslaneckou snemovňou Parlamentu Českej republiky a Ministerstvom obrany Českej republiky. Počas dvoch rokovacích dní konferencie odznelo v rámci 11-stich panelov 43 príspevkov odborníkov z Českej republiky, Austrálie, Izraela, Francúzska, Maďarska, Poľska, Ruskej federácie, Slovenskej republiky, Slovinska, Spolkovej republiky Nemecko, Spolkovej republiky Rakúsko a USA. Konferenciu svojím úvodným slovom otvoril riaditeľ Vojenského historického ústavu v Prahe plk. Mgr. Aleš Knížek. Na jeho slová príhovormi nadviazali riaditeľka Odborného útvaru predsedu Snemovne Monika Hermannová a námestníčka ministra obrany Alena Netolická.

Vojnový rok 1917, na ktorý sa konferencia zameriavala, sa niesol v znamení viacerých zmien a významných udalostí. V tomto roku sa oficiálne do vojny na strane štátov Dohody zapojili dovtedy neutrálne Spojené štáty americké. V Rusku vypukla revolúcia, na konci ktorej sa k moci dostali bolševici, čo viedlo k podpisu brest-litovského mieru v marci 1918. Počas poslednej tzv. Kerenského ofenzívy, ktoré viedlo v roku 1917 sa v bitke pri Zborove vyznamenala Československá strelecká brigáda. Na talianskom fronte sa odohrala bitka pri Kobaride, počas ktorej sa podarilo rakúsko-uhorským jednotkám posunúť front smerom na talianske územie. Týmto témam sa preto venovala väčšina prednesených príspevkov. Vstupu USA do vojny sa venoval napríklad Manuel Franz M.A. (Zentrum für Europäische Geschichts- und Kulturwissenschaften, Universität Heidelberg) či prof. PhDr. Václav Horčíčka, PhD. (Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, Praha), prednášajúci zo Slovinska – napríklad Mag. Tadej Koren (Fundacija Poti miru v Posočju, Kobarid) a Mag. Jernej Komac (Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani) - priblížili účastníkom konferencie viaceré pohľady na bitku pri Kobaride. Počas konferencie zazneli aj príspevky o légiách - nielen československých (Tomáš Kykal, Vojenský historický ústav Praha), ale i poľských (prof. dr. hab. Zbigniew Wawer, Muzeum Łazienki Królewskie w Warszawie, Janusz Wesołowski, Ph.D. (Muzeum Wojska Polskiego, Warszawa)).

Ako zástupcovia Vojenského historického ústavu v Bratislave sa konferencie aktívne zúčastnili riaditeľ ústavu plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD., ktorý moderoval a komentoval príspevky 3. rokovacieho panelu a vedecká pracovníčka Odboru vojensko-historických výskumov Mgr. Jana Zatlková, PhD., ktorá predniesla príspevok *Ženy ako pomocná pracovná sila rakúsko-uhorskej armády v poli*. Súčasťou konferencie boli dve výstavy, venované roku 1917, jeho zlomovým udalostiam a československým légiam. Na záver sa dá konštatovať, že cyklus konferencií *Léta do pole okovaná* je mimoriadne úspešný a má odozvu nielen v Českej republike, ale i v zahraničí.

Jana Zatlková

LEGIOVLAK OPÄŤ NA SLOVENSKU

V mesiacoch august – september 2017 navštívil Slovensko opäť Legiovlak, pojazdné múzeum pripomínajúce spoločný boj Čechov a Slovákov v rokoch 1914 – 1918/1920 a vznik Československej republiky. Legiovlak navštívil postupne železničné stanice Žilina, Dolný Kubín, Poprad, Medzilaborce, Humenné, Košice, Zvolen, Nitra a Bratislava.

Slovenské turné Legiovlaku v roku 2017 otvorilo slávnostné podujatie na 1. nástupišti železničnej stanice v Žiline za prítomnosti ministra obrany SR generála Petra Gajdoša, generálneho riaditeľa Železníc Slovenskej republiky Martina Erdössyho, predsedu Československej obce legionárskej plukovníka MUDr. Pavla Budinského, správcu a člena Správnej rady Nadácie Milana Rastislava Štefánika Ing. Pavla Šestáka a ďalších hostí. Minister Gajdoš vyzdvihol význam podujatia pre pripomenutie hrdinov aj obetí prvej svetovej vojny a spoločného boja našich predkov za slobodu a vznik spoločného štátu – Československej republiky. *„Budúci rok je z pohľadu našej histórie výnimočný. Pripomenieme si 100. výročie vzniku Československej republiky, ako aj ukončenia I. svetovej vojny. S týmito významnými historickými výročiami sa viaže aj činnosť česko-slovenských légii. Verím, že toto je spôsob, ako sa o nich môžu Slováci dozvedieť viac,“* uviedol šéfrezortu obrany. Zdôraznil, že bude rád, ak ho počas leta navštívi čo najviac rodín s deťmi a v septembri sa k nim pridajú aj školy. Podľa predsedu Československej obce legionárskej Pavla Budinského je Legiovlak akýmsi spojivom medzi minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou. *„A chce byť nositeľom Masarykových aj Štefánikových myšlienok o demokracii a slobode jedného národa, vtedy československého, dnes bratských českých a slovenských národov,“* povedal Budinský. *„Československé légie vznikli v roku 1914 a v podstate až do roku 1920 jazdili po Rusku. Poslední legionári sa vrátili v roku 1921. Preto je potrebné všetkým pripomínať, že tá cesta nebola iba o prvej svetovej vojne, ale aj o ceste neskôr. Bola to cesta Čechov a Slovákov za samostatný štát a my sme radi, že ako mladí legionári môžeme tento odkaz pripomínať,“* doplnil tajomník projektu Legie 100 Jiří Charfreitag.

Legiovlak je projektom Československej obce legionárskej a okrem snahy oceniť

zásluhy legionárov chce verejnosti priblížiť aj osobnosti, ktoré sa aktívne podieľali na vzniku prvého spoločného štátu Čechov a Slovákov. Vlaková súprava predstavuje vernú repliku vlaku, ktorou sa naprieč Ruskom po Transsibírskej magistrále prepravovali československí legionári. Pozostáva z trinástich vozňov – z vozňa poľnej pošty, teplušky, plukovnej predajne, ubytovacieho, filmového, dielenského, krajčírskoho, zdravotníckeho, štábneho, veliteľského, obrneného a dvoch plošinových vozňov. Slovenská strana sa zásluhou Klubu historickej techniky vo Zvolene, Nadácie Milana Rastislava Štefánika v Bratislave a Ministerstva obrany Slovenskej republiky na Legiovľaku podieľa vlastným vozňom – opravárskym kováčskym vagónom, letákmi a publikáciami približujúcimi účasť Slovákov a podiel Milana Rastislava Štefánika na vzniku a organizovaní československých légii v Rusku, Francúzsku a Taliansku.

Na zastávke v Dolnom Kubíne prezentáciu Legiovľaku sprevádzalo aj niekoľko sprievodných akcií – prehliadka výstavy o prvej svetovej vojne v Oravskom múzeu – Florinovom dome a pietne akty v Dolnom Kubíne na mieste, kde stál rodný dom autora slovenskej hymny, štúrovca Janka Matúšku a legionára Dušana Kardoša, ktorý padol na Ukrajinu v novembri 1916, ako aj pietne akty pri hrobách ruských legionárov Gaburu a Regulíka v obci Dolná Lehota pri Oravskom Podzámku. Potomok Regulíka vďaka databáze legionárov v Legiovľaku zistil, že Regulík bol členom posádky obrneného vlaku Orlík. V rámci Ruskej légie pôsobil tento vlak, ktorý legionári ukoristili od bolševikov na Sibíri. Bol vyzbrojený jedenástimi guľometmi a jedným delom. Jeho posádku tvorilo 56 guľometčíkov oddielu Colt, 10 guľometčíkov oddielu Maxim. Veliteľom guľometčíkov bol práporčík Šrámek a posádku ďalej tvorila čata pechoty, čata technickej roty, čata zákopníkov 4. streleckého pluku. Posádka vlaku odplávala 22. mája 1920 z Vladivostoku ako 27. transport na lodi Sherman do Terstu, odkiaľ pokračovala po železnici do Československa, kam pricestovala 9. júla 1920. O úspešné akcie v Dolnom Kubíne a okolí sa pri tejto príležitosti v spolupráci s funkcionármi miestnych samospráv a posádkou Legiovľaku pričínili predovšetkým pán Jozef Krupa, ktorému patrí za jeho úsilie srdečná vďaka.

Dňa 28. septembra 2017 v Bratislave zakončil Legiovlak svoju úspešnú púť po Slovensku. Počas deviatich zastávok toto pojazdné múzeum navštívilo približne 47 500 návštevníkov (najviac - 20 000 v Košiciach), medzi nimi aj mnohé školy a potomkovia legionárov zo Slovenska. Na prevádzku Legiovľaku sa organizovala aj finančná zbierka, ktorá vyniesla približne 4 000 eur a úspech mala aj plukovná predajňa, kde sa predávali publikácie (okrem iného aj druhé vydanie *Sibírskych zápisok* Mikuláša Gaceka), pohľadnice a rôzne upomienkové predmety.

Záverom možno konštatovať, že vďaka spolupráci všetkých zainteresovaných – Ministerstva obrany SR, Riaditeľstva slovenských železníc, Nadácie Milana Rastislava Štefánika, Klubu historickej techniky vo Zvolene, samospráv, škôl atď. bolo turné Legiovľaku veľkým úspechom a prispelo k pripomenutiu rokov prvej svetovej vojny, podielu československých legionárov a významu Milana Rastislava Štefánika pre vznik Československej republiky v roku 1918.

Ferdinand Vrábek

PO STOPÁCH MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA A ČESKOSLOVENSKÝCH DOBROVOĽNÍKOV V TALIANSKU

V dňoch 22. septembra – 2. októbra 2017 sa uskutočnila púť Československej obce legionárskej do Talianska s cieľom navštíviť zajatecké tábory Padula, Santa Maria Capua Vetere a Sulmona, kde boli sústredení počas prvej svetovej vojny rakúsko-uhorskí zajatci, medzi nimi aj desaťtisíce Čechov a Slovákov. Taktiež bol pri tejto príležitosti odhalený pomník v Solbiate Olona a pamätná tabuľa v Sulmone. V Santa Maria Capua Vetere pri Neapole bola starostovi obce odovzdaná pamätná tabuľa, ktorá by mala byť odhalená v roku 2018. Na niektorých týchto akciách sa zúčastnili aj česká veľvyslankyňa v Taliansku Hana Hubáčková, slovenský veľvyslanec v Ríme, JUDr. Ján Šoth a zástupca Nadácie Milana Rastislava Štefánika v Bratislave, PhDr. Ferdinand Vrábek. Treba oceniť výdatnú pomoc asistenta českej ambasádorky Jozefa Špánika, ktorý výpravu sprevádzal a aj pomoc asistentky slovenského veľvyslancu pani Ľubice Šalvatovej Baiocchi.

V miestach bojov, pri pomníkoch a hrobách Čechov a Slovákov sa uskutočnili viaceré pietne akty napríklad v Roverete, Arku, na kóte 703 – Doss Alto, Foligne, Perugia atď. Pietne akty sa konali aj na poľskom cintoríne z druhej svetovej vojny v Monte Cassine a na britskom vojnovom cintoríne tiež z toho obdobia v Assisi.

V Ríme sa v spolupráci oboch veľvyslanectiev uskutočnilo aj uvedenie knihy ruského a francúzskeho legionára, starodružinika Vladimíra Vaňka *Moje válečná odysea*. Na slávnosti sa zúčastnila aj jeho dcéra Míra B. Vaněk Shejbal (*1939) zo Švédska. Vaněk (1895 – 1965), ktorý žil po februári 1948 v Taliansku, je pochovaný na cintoríne v Ríme a pri jeho hrobe sa pri tejto príležitosti uskutočnil tiež pietny akt.

V talianskej metropole, neďaleko miesta prisahy Talianskych légii 24. mája 1918, položila výprava v blízkosti Múzea talianskych ozbrojených síl a pomníka kráľa Viktora Emanuela II., zjednotiteľa Talianska, pri mieste, ktoré je známe aj pod názvom Oltár vlasti, kyticu k tabuli pripomínajúcej túto významnú udalosť, keď z rúk talianskeho premiéra Vittoria Emanuela Orlanda prevzal bojovú zástavu M. R. Štefánik.

Účastník tejto slávnosti, spomínaný ruský a francúzsky legionár Vladimír Vaněk slávnosť vo svojej knihe opísal slovami: „*A onen slavný den svěcení československého praporu, na jaře 1918, před pomníkem Viktora Emanuela, vystoupil [Štefánik – pozn. F. V.] pevným krokem na estrádu. A ta jeho řeč! Ani jedno oko nezůstalo suchým. Náměstí zachvělo se provoláním slávy a oči vojáků leskly se tak zvláštním leskem. Orlando sám zaslzel a otíral si obličej kapesníkem paní Brázdové.*“

(Pozn. Amelie Posse Brázdová bola Švédka, ktorá sa vydala za českého maliara a výtvarníka Oskara Brázdu. Žili v Taliansku a po vstupe krajiny do vojny boli obaja internovaní na Sardínii. Po uvoľnení z internácie sa zapojili do čs. odboja v Taliansku.)

Ferdinand Vrábek

73. VÝROČIE KARPATSKO-DUKLIANSKEJ OPERÁCIE

V piatok dňa 6. októbra 2017 sa na pietnych miestach na Dukle a vo Svidníku pri príležitosti 73. výročia Karpatsko-duklianskej operácie uskutočnili spomienkové stretnutia štátno-reprezentačného charakteru, ktoré pripomenuli hrdinstvo československých a sovietskych vojakov v bojoch za oslobodenie Slovenska zaplatili najvyššiu daň.

Ako aj po minulé roky, tak aj tentokrát sa začali spomienkové akty aj za účasti troch najvyšších ústavných činiteľov SR – prezidenta Andreja Kisku, premiéra vlády Róberta Fica a predsedu Národnej rady Andreja Danku, spoločne s delegáciou českého parlamentu na čele s predsedom poslaneckej snemovne Janom Hamáčkom, ministra obrany SR Petra Gajdoša, náčelníka gen. štábu OS SR generála Milana Maxima, námestníčky ministra obrany ČR A. Netolickej a viacerých hostí z domova i zo zahraničia, vrátane plk. Mgr. Aleša Knížeka, riaditeľa pražského Vojenského historického ústavu, najskôr na Pamätníku československého armádneho zboru v ZSSR na Dukle. Na tomto mieste všetci traja najvyšší ústavní činitelia spolu s ministrom obrany SR vo svojich príhovoroch zdôraznili, že ako národ nikdy nesmieme dopustiť, aby sa zabudlo na hrdinov Karpatsko-duklianskej operácie, pretože súčasná sloboda nášho národa sa nerodila ľahko a priniesla so sebou veľké množstvo obetí, a mier tak nebol, a ani nie je

úplnou samozrejmosťou. Preto sme povinní pripomínať tieto udalosti hlavne mladým ľuďom, ktorí tento fakt vnímajú skôr povrchno a často si ho ani vôbec neuvedomujú. Následne po slávnostných príhovoroch minister obrany SR vyznamenal Pamätnou medailou ministra obrany SR II. stupňa dvoch preživších bojovníkov, ktorí sa aktívne zúčastnili bojov za oslobodenie Slovenska – Jána Jurčišinu z obce Vagrínec v okrese Svidník a Jána Štefánika z Giraltoviec.

Pietne akty kladenia vencov, ako spomienka na hrdinov Karpatsko-duklianskej operácie, sa potom už tradične uskutočnili aj pri soche armádneho generála Ludvíka Svobodu a pri Pamätníku sovietskej armády vo Svidníku. Oslavy výročia boli taktiež spojené aj so slávnostnou prehliadkou najskôr Vyhliadkovej veže na Dukle a potom aj Centrálnej expozície Múzejného oddelenia Vojenského historického múzea vo Svidníku.

Peter Holík

OBSAH ROČNÍKA

VOJENSKEJ HISTÓRIE 2017

ŠTÚDIE

BAKA, Igor: Účasť pešieho pluku 102 Zaisťovacej divízie na nemeckých protipartizánskych akciách v juhovýchodnom Bielorusku v marci a začiatkom apríla 1942	2/2017/84
DOMOKOS, György: Building of fortress of Leopoldov. (História budovania pevnosti Leopoldova)	1/2017/38
KOZOLKA, Jaroslav: Vysoká vojenná škola 1940 – 1945. 3. časť	3/2017/33
MEDVECKÝ, Matej: Československí vojenski diplomati po skončení druhej svetovej vojny	3/2017/61
MEDVECKÝ, Matej: Na prahu mieru. 2. oddelenie hlavného štábu v roku 1945	1/2017/61
MEŠKO, Marek: Úvodná fáza byzantsko-normanskej vojny a byzantská porážka v bitke pri Dyrrachiu (1081)	1/2017/6
OROSOVÁ, Martina – ŽAŽOVÁ, Henrieta: Bastiónové pevnosti a Košická citadela	4/2017/7
PASTOREKOVÁ, Laura: Architektúra historických kasární na Slovensku (historicko-spoločenský a architektonický vývoj do roku 1918)	4/2017/42
PRIATKOVÁ, Adriana: Architektúra Košíc medzivojnového obdobia v kontexte novopostavených bytových domov pre vojakov (1918 – 1938)	4/2017/64
ROHÁČ, Peter: Bitka na Moravskom poli 1278	3/2017/7
ROHÁČ, Peter: Česko-uhorská vojna o babenberské dedičstvo 1273. (IV.)	2/2017/8
ULIČNÝ, Ferdinand: Šľachtic Pongrác zo Svätého Mikuláša – najvýznamnejší slovenský vojak a politik v 15. storočí	2/2017/62
VAVERKA, Ladislav: Volkskrieg“, vznik zeměbrany v zemi moravskoslezské a počátky její organizace roku 1808	2/2017/37

DOKUMENTY A MATERIÁLY

BAKA, Igor: Podplukovník Ján Šmigovský a Einsatzgruppe H na Slovensku na jeseň 1944	1/2017/ 6
HALADOVÁ, Silvia: Dobrovoľný hasičský zbor v Trnave na sklonku druhej svetovej vojny	1/2017/147
CHYTKA, Stanislav: Ještě k působení Ferdinanda Čatloše v záříjové mobilizaci 1938	3/2017/78
LAMOŠ, Róbert: 1. SS tanková divízia v Ardenách 1944(organizácia a zloženie)	1/2017/109
MASKALÍK, Alex: Akcia Krkonoše	1/2017/135
PEJS, Oldřich: Jak to bylo s čestnou vojenskou stráží Jozefa Tisa?	4/2017/102
PEJS, Oldřich: Styky slovenských a chorvatských vzdušných zbraní za druhej svetovej války	3/2017/83
PURDEK, Imrich: Osobitné a špecifické symboly vojenskej symboliky Ozbrojených síl Slovenskej republiky	4/2017/140

- SORBY, Karol, Jr.: Súvislosti vzniku irackej armády (1920 – 1922) 1/2017/92
 ŠUMICHRASŤ, Peter: Nie sú mi známe dôvody, prečo nemôžem slúžiť v čs. armáde... Výpovede plk. gšt. Alojza Ballaya na vyžiadanie orgánov čs. armády z roku 1946 k službe v slovenskej armáde 1939 – 1945 3/2017/99
 ŠUMICHRASŤ, Peter: Nie sú mi známe dôvody, prečo nemôžem slúžiť v čs. Armáde. Výpovede.... (2. časť) 4/2017/125
 ŠUMICHRASŤ, Peter: Prvý z nemnohých... Okolnosti smrti Vojtecha Kaliského 1/2017/110

PERSONÁLIE

- ČERVENKA, Juraj: Ľudovít Dait – poľný pilot rakúsko-uhorského letectva 2/2017/16

VOJENSKÉ MÚZEJNÍCTVO

- KONEČNÝ, Martin: 32. honvédskejší pluk na fotografiách Henricha Lišovského 1/2017/6
 KONEČNÝ, Martin: Auto & Technik Museum Sinsheim (Nemecko) 4/2017/162
 KONEČNÝ, Martin: Vojenské múzeum v meste Zante (Lotyšsko) 3/2017/120

RECENZIE

- ČERNÁK, Tomáš – MOCKO, Martin. Husák v odboji a SNP 1938 – 1945. (M. Medvecký) 3/2017/138
 CHORVÁT, Peter – ZAŤKOVÁ, Jana – ČAPLOVIČ, Miloslav. Pramene k vojenským dejinám Slovenska IV/1. (M. Medvecký) 2/2017/168
 Literatura o spravodajských službách. (H. Ondra) 3/2017/128
 PINTÉR, Tamás – RÓZSAFI, János – STENCINGER, Norbert. Magyar ezredekek a doberdó-fennsíki védelmében. Második, átdolgozott kiadás. (F. Vrábel) 3/2017/126
 PROKŠ, Petr. Vítězové a porážení. Střední Evropa v politických plánech za velké války a na mírové konferenci v Paříži (1914-1918/1919 – 1920). (F. Vrábel) 1/2017/177
 Sláva šľachetným IV. Osudy kapitánov slovenských dobrovoľníkov 1848/49 a vojenských duchovných. (V. Čičaj) 4/2017/178
 Slovensko v období prvej svetovej vojny 1914 – 1918. (M. Medvecký) 2/2017/168
 STONE, Dan. Goodbye to all that?: The story of Europe since 1945. (J. Drábik) 1/2017/180
 ŠMÍDA, František. Vzpomínky z vojny 1914 – 1919. (F. Vrábel) 4/2017/180

BIBLIOGRAFIA

- ŠEĎOVÁ, Božena: Bitka pri Moháči a osmanská expanzia v Uhorsku (1526 – 1699) so zreteľom na Slovensko. – Výberová bibliografia publikovaných prác v rokoch 1990 – 2015 2/2017/170
 ŠEĎOVÁ, Božena: Vojenské dejiny Slovenska. 2014. Výberová bibliografia XXII. – 2014 1/2017/183
 ŠEĎOVÁ, Božena: Výberová bibliografia PhDr. Vojtecha Dangla, CSc. pri príležitosti jeho významného životného jubilea 3/2017/140

ANOTÁCIE, GLOSÝ

BABJÁK, J.: Bolest' v kameni ukrytá. Pomníky padlým v prvej svetovej vojne na Slovensku	3/2017/151
Boj s rakouskou hydrou. Denník legionára Čenka Klose. (F. Vrábek)	1/2017/203
DUDEKOVÁ, G. – MANNOVÁ, E. a kol. aut. Vojak medzi civilmi, civil medzi vojakmi. Vzťah armády a spoločnosti v období modernizácie.	
Pocťa Vojtechovi Danglovi. (M. Stanová)	3/2017/150
JAKL, T.: Hrdinové z Londýna. Českoslovenští krajané ve Velké Británii v prvním odboji. (F. Vrábek)	2/2017/184
JURČIŠINOVÁ, N.: Československé porady v Luhačovicích (1908-1913). (F. Vrábek)	1/2017/204
KRUČININ, A. M.: Začarovannyj front. Boji v lesnom Zaural'je v ijule – okt'jabre 1918 g. (F. Vrábek)	2/2017/185
KUKS, J.: Přínos armády pro vznik a rozvoj České republiky. (F. Vrábek)	1/2017/205
KYNCL, V. – PADEVĚT, J. (eds.), CHVOJKOVÁ, K. – ŠMEJKAL, P. – MOJŽIŠ, Milan (ed.). Československé legie 1914 – 1920.	
Katalog k výstavám Československé obce legionářské. (F. Vrábek)	4/2017/184
VONDRKA, A.: Ležáky a odboj ve východních Čechách. (F. Vrábek)	2/2017/188
KYNCL, V.: Stroje na smrt. Plynové vozy a nacistická technologie konečného řešení. (B. Šed'ová)	2/2107/189
MAJER, P.: Na perutích RAF. Plk. in mem. Antonín Velebnovský. (F. Vrábek)	1/2017/207
POP, I.: Malé dejiny Rusínov. (B. Šed'ová)	2/2017/186
RICHTER, K.: Historické drama volyňských Čechů. (F. Vrábek)	3/2017/152
RYANTOVÁ, M. a kol. Českoslovenští prezidenti. (F. Vrábek)	3/2017/154
SMATAN, M. a kol.: Rozpomätávanie. Prvá svetová vojna jazykom prastarých otcov a materí. (F. Vrábek)	2/2017/183
ŠTAIGL, J. – MINAŘÍK, P.: Dislokácia a krycie čísla jednotiek, útvarov a zariadení čs. armády a vojsk ministerstva na Slovensku 1945 – 1992. (D. Stuchlík)	1/2017/208
VESELOVSKÝ, M.: Aby sme nezabudli. Venované 70. výročiu SNP v Liptovskej Lúžnej a celej revúckej doline. (S. Chytka)	1/2017/206
VRZGULOVÁ, M.: Nevyrozprávané susedské histórie. Holokaust na Slovensku z dvoch perspektív. (M. Stanová)	4/2017/186

KRONIKA

Armáda a umenie – prednáška vo Východoslovenskej galérii. (www.vhu.sk)	3/2017/163
Archívne dni na Slovensku – „Čo nám zostalo po našich predkoch a čo zostane po nás“? (www.vhu.sk)	3/2017/158
Celo európske stretnutie tankových múzeí – Tank Net Meeting 2017	3/2017/167
Česká národná púť do Zborova 27. 6.–4. 7. 2017. (F. Vrábek)	3/2017/163
Legiovlak opäť na Slovensku. (F. Vrábek)	4/2017/193
Liberecký seminár 2017. (www.vhu.sk)	4/2017/191
Medzinárodná konferencia v Paríži (www.vhu.sk)	1/2017/214
Medzinárodná vedecká konferencia „1917 – revoluce ve válce, společnost v revoluci“. (J. Zařková)	4/2017/192

Nekrológ za PhDr. Valeriánom Bystrickým, DrSc. (V. Čičaj)	2/2017/194
Oživené spomienky na jubilejnom stretnutí 53. čaty technikov samočinných počítačov. (P. Vitek)	3/2017/161
Po stopách Milana Rastislava Štefánika a československých dobrovoľníkov v Taliansku. (F. Vrábel)	4/2017/195
Prezentácia výstavy „Roky bojov, obetí a nádejí 1914 – 1920“ v Humennom. (F. Vrábel)	2/2017/193
Prezentácia publikácií VHU v Univerzitnej knižnici v Bratislave. (www.vhu.sk)	2/2017/194
5. ročník legiomaršu. (F. Vrábel)	4/2017/189
17. ročník stretnutia Euroatlantickej pracovnej skupiny pre štúdium konfliktov. (www.vhu.sk)	3/2017/160
Slávnostná prezentácia publikácií Vojenského historického ústavu a Klubu vojenskej histórie Beskydy vo Svidníku. www.vhu.sk	1/2017/213
Südwind 2017. (www.vhu.sk)	4/2017/190
Štvrtá historická konferencia ČSOL v Prahe. (F. Vrábel)	1/2017/212
Účasť našich múzejníkov na festivale múzeí Slovenska. (www.vhu.sk)	3/2017/168
Vedomostná súťaž „z histórie svidníckeho regiónu“ a oslavy 72. výročia oslobodenia mesta Svidník. (www.vhu.sk)	1/2017/213
V Hodoníne napravili omyl z roku 1946. (F. Vrábel)	3/2017/157
V Hodoníne za vojáčka mňa vzáli. (F. Vrábel)	1/2017/ 211
73. výročie Karpatsko-duklianskej operácie. (www.vhu.sk)	4/2017/196

AUTORI ČÍSLA

Mgr. Martina OROSOVÁ, Pamiatkový úrad SR, Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava

PhDr. Henrieta ŽAŽOVÁ, PhD., Ústav dejín Trnavskej univerzity, Hornopotočná 23, 918 43 Trnava

Ing. arch. Laura PASTOREKOVÁ, PhD., Ústav stavebníctva a architektúry SAV, Dúbravská cesta 9, 841 01 Bratislava

Doc. PhDr. Adriana PRIATKOVÁ, PhD., Technická univerzita Košice, Fakulta umení, Katedra teórie a dejín umenia, Letná 9, 042 00 Košice

JUDr. Oldřich PEJS, Kafkova 53, 160 00 Praha, Česká republika

PhDr. Peter ŠUMICHRASŤ, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Dr. Imrich PURDEK, PhD., Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Mgr. Martin KONEČNÝ, PhD., Letná 20, 04001 Košice

POKYNY PRE AUTOROV

Spôsob odovzdávania rukopisov

*Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajúte, resp. posielajte zásadne v textových editoroch Word. **Poznámky je potrebné vkladať pomocou programu WORD na vkladanie poznámok/odkazov pod čiarou – nie písať ich mechanicky vzadu za textom štúdie.** K štúdii je potrebné pripojiť abstrakt (v slovenčine do 10 riadkov), 5 kľúčových slov v slovenskom aj anglickom jazyku; resumé v slovenčine v rozsahu cca jednej strany, a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu, číslo účtu, telefonický a emailový kontakt.*

Text sa nepokúšať zalamovať ani špeciálne upravovať, odstavce bez tabulátora! Písmo Times New Roman, veľkosť 12, normal, bez zvýrazňovania. Riadkovanie 1,5. V prípade priamych citácií písať kurzívou. Prílohy: Obrázky: Obrazové prílohy poprosíme zasielať samostatne vo formáte jpg, jpeg, bmp v rozlíšení min. 300 dpi a riadne označené a identifikované. V texte uveďte popiskom, kde by mal byť obrázok umiestnený. Tabuľky, grafy: Tabuľky a grafy je potrebné zasielať v osobitnom súbore v štandarde xls, xlsx (excel)

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by mal byť v rozsahu 15 - 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Pri anotáciách a recenziách je potrebné uvádzať ISBN

Počet normostrán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov vrátane medzier na stranu).

Základnou citačnou normou je 690 (01 0197) – Dokumentácia. Bibliografické odkazy

Odkaz na monografiu

VÁROŠ, Milan. *Posledný let generála Štefánika*. Bratislava : International, 1994, s. 56. ISBN 80-215-0149-9.

PEJSKAR, Jožka (ed.). *Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981*.

B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121. ISBN 3 8577 01 203.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

Odkaz na štúdie (v prípade, že je uvedený v zborníku aj editor, uveďte ho za názvom zborníka:

ŠPIRKO, Dušan – LUPTÁK, Miroslav. Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In *Vojenská história*, 2002, roč. 6, č. 1, s. 9-10. ISSN 1335-3314.

(pri cudzojazyčných zdrojoch uvádzať v príslušnom jazyku, napr. anglický zdroj: In *Army History*, 2003, vol. 59, no. 1, p. 13-15.)

DEIGHTON, Leon. *Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*. Prel. Kárník, Zdeněk. Praha : Argo, 1994, s. 85. ISBN 80-85794-08-X.

Odkaz na už citovaný zdroj v texte

PEJSKAR, ref. 2, s. 97; číslo ref. je číslo poznámky pod čiarou, v ktorej sa nachádza citovaná práca 1x s celým bibliografickým údajom

v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref. 2, s. 93.

autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, Dušan et al.

v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha : Naše vojsko; Bratislava : Magnet Press, 1999,

údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu

Odkaz na archívny dokument

MVSR-Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA), f. Minister Československej republiky s plnou mocou pre správu Slovenska, 1918-1928 (ďalej f.), škatuľa (ďalej šk.) č. 277, sign. č. 1234/1920 prez

Pri opakovaných záznamoch uvádzať Tamže, s. 8 (nie tamtiež)

- najfrekvencovanejšie skratky archívov: SNA Bratislava, VÚA-VHA Praha, VHA Bratislava, NA Praha, AM SNP B. Bystrica,

Používanie skratiek a označovanie

Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

Vojenská história 4/2017

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Vojenský historický ústav v Bratislave
v spolupráci s Ministerstvom obrany SR

Editor a šéfredaktor: plk. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.

Výkonná redaktorka: Mgr. Mária Stanová

Kontaktná adresa: redakciavh@gmail.com

Grafická úprava: ULTRA PRINT DIGITAL, s r. o.

Redakčná rada: doc. PhDr. Vladimír Segeš, PhD. (predseda), PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda), PhDr. Igor Baka, PhD., PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Igor Graus, PhD., Mgr. Peter Chorvát, PhD., Mgr. Peter Kralčák, PhD., Mgr. Matej Medvecký, PhD., PhDr. Slavomír Michálek, DrSc., pplk. v zál. PhDr. Peter Šumichrast, PhD., doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc.

Medzinárodný redakčný kruh: Dr. Tibor Balla, DrSc. – Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest; Dr. István Janek, PhD. – Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest; PhDr. Michal Lukeš, PhD. – Národní muzeum, Praha; Mgr. Mateusz Gniazdowski, PhD. – Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa; PhDr. Jiří Rajlich – Vojenský historický ústav, Praha; Dr. Harold E. Raugh, Jr., UNC/CFC, HQ U.S. Forces Korea (FKHO); Dr. Martin Zückert – Collegium Carolinum Forschungstelle für böhmischen Länder, München

Vychádza štyrikrát ročne.

Rozširuje: Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Fax: + 421/2/48207719

Schválené do tlače dňa: 2.11. 2017

EV734/08

IČO vydavateľa: 00309591

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: HSa MO SR, OdVČ, PoO, Kutuzovova 8, Bratislava

Na obálke: Na prednej strane obálky je vyobrazená poštovná známka, ktorá bola vydaná pri príležitosti 20. výročia bitky pri Zborove (1. -2. júla 1917), ktorej 100. výročie sa viaže k r. 2017.